

Publication of Association Esprit, Société et Rencontre
Strasbourg/France

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

Volume 5 Issue 8, p. 231-247, December 2012

**TANZİMAT'TAN DEMOKRAT PARTİYE KÜLTÜR
POLİTİKALARI VE TARİH ANLAYIŞLARI**

**CULTURAL POLICIES AND HISTORICAL APPROACHES FROM
TANZIMAT TO DEMOCRAT PARTY**

Yrd. Doç. Dr. Bengül Salman BOLAT

Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD

Abstract

History which is defined as the science of past is the most important component of a community. Thus, history has gained a significant importance in the modern age and each state started to promote and deepen its own history. In Turkey, National history and developments related to it accelerated as of the Second Constitutionalist Period but the real progress was recorded in the Republican Era. The most important factors affecting the educational and history understanding of Atatürk's period were nationalism and The first occurrence of the Turks of Central Asia has gained weight. Following the decease of Atatürk in 1938, İsmet İnönü became the President of the Republic. First six years of İnönü's period which lasted for 12 years corresponded to the Second World War and post-war era marked the start of a new period in the world. Turkey also had to adapt itself to this process in which single-party regimes were abandoned and multi-party regimes became widespread. In this process, nationalist understanding dominating Atatürk's period continued but it underwent some changes Humanistic movements of thought particularly affected the cultural policies of this era and history courses were re-arranged in line with this development. In this period, it was argued that Turks had kinships with Western countries in addition to coming from the Central Asia. Democrat Party, At the end of the election in 1950 Instead of the Republican People's Party has been ruling. While many practices of Atatürk's period and İnönü's period were abolished in the Democrat Party period, some institutions of these periods were also closed down. In particular, the abolition of Community Centers and Village Institutes marked a significant cultural change. In this period, the previous understanding defined as divergence from the Ottoman culture was abandoned and it was emphasized that Turkish Republic was the descendant of the Ottoman Empire. Studies on the Ottoman history intensified.

Key words: cultural policies, history, nationalism, Humanizm

Öz

Geçmişin bilimi olarak tanımlanan tarih, bir toplumun sahip olduğu en önemli kültürel öğedir. Bundan dolayı özellikle modern çağda tarih son derece önemsenmiş, her bir devlet kendi tarihini yüceltmek, derinleştirmek çabası içersine girmiştir. Türkiye'de milli tarih ve bununla ilgili gelişmeler, II. Meşrutiyetten itibaren hızlanmaya başlamış ancak asıl gelişim Cumhuriyet döneminde kaydedilmiştir. Atatürk döneminde eğitim ve tarih anlayışında etkili olan unsur, milliyetçilik olmuş ve Türklerin ilk ortaya çıktığı Orta Asya Tarihi ağırlık kazanmıştır. 1938 yılında Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur. İnönü'nün 12 yıl süren döneminin ilk altı yılı II. Dünya Savaşı'na denk gelmiş ve savaş sonrası ise dünyada yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Tek partili yönetimlerin bitip, çok partili sistemin yaygınlaştığı bu sürece Türkiye'de ayak uydurmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte tarih eğitiminde Atatürk dönemindeki milliyetçi anlayış devam etmekle birlikte, birtakım değişiklikler göstermeye başlamıştır. Özellikle hümanist düşünce akımı kültür politikalarına etki etmiş ve tarih dersleri buna göre düzenlenmiştir. Bu dönemde Türklerin Orta Asya kanından olmasına ek olarak, Batılılar arasındaki akrabalık tezi savunulmaya başlamıştır. Demokrat Parti, 1950 yılında yapılan seçimin sonucunda iktidar olmuştur. Demokrat Parti döneminde Atatürk ve İnönü dönemlerine ait birçok uygulamaya son verilirken, bu dönemlere ait bir takım kurumlar da kaldırılmıştır. Özellikle Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin kaldırılması kültürel anlamda da önemli bir değişimin göstergeleri olmuştur. Bu dönemde, daha önceki Osmanlı'dan kopuş olarak nitelendirilen anlayıştan

vazgeçilerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'nın devamı olduğu vurgusu ağırlık kazanmıştır. Osmanlı tarihi üzerine yapılan çalışmalar artmıştır.

Anahtar Kelimeler: kültür politikaları, tarih, milliyetçilik, hümanizm

GİRİŞ

En kısa tanımıyla geçmişin bilimi olarak tanımlanabilecek tarih, tanımı, kapsamı ve yöntemleri bakımından farklı yaklaşım ve yorumlara yol açan bir alandır.¹ Lucien Febvre tarihi, geçmişi düzenleyen bilim alanı olarak² tanımlarken, benzer bir şekilde Fernand Braudel'de geçmişi ve bugünü inceleyen bilim³ olarak açıklamıştır. Tanımı nasıl olursa olsun ana konusunu insan oluşturan bu alan, toplumların yaşayışları boyunca meydana getirdikleri kültür, medeniyet, iktisadi hayat, toplum düzeni gibi çok geniş bir konu ağına sahiptir. Bu bağlamda tarih, bir topluluk için geçmişi, bugünü ve yarını açısından büyük önem arz etmektedir. Özellikle milliyetçiliğin gelişmeye başladığı XIX. Yüzyıldan itibaren devletler tarih alanına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bu zamandan itibaren Batı'daki sosyal bilimlerde alanındaki gelişmelere bağlı olarak tarih, bilimler sınıflandırmasında yerini almıştır.⁴

Milli devletlerin kuruluşunda, toplumu millet yapacak unsurların oluşturulması en önemli husus olmuştur. Çünkü bir toplumu millet yapan unsurların başında ortak tarih bilinci gelmektedir. Bu bilinç eksik olduğu takdirde topluluğun ortak bir çatı altında toplanması oldukça güçtür. Bundan dolayı modern milli devletlerde, milli tarih bilincinin oluşması çok önemsenmiştir. Milli devletler için geleceğin teminat altına alınması ve yeni ideolojilerin topluma benimsetilmesi konularında da tarih çok etkilidir. Bu anlayışla önce Batıdan başlayarak tarih biliminde ve araştırma yöntemlerinde gelişme kaydedilmiş ve bu durum doğal olarak eğitime de yansıtılmıştır.

1.CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM TARİH ANLAYIŞLARI

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat dönemine kadar olan süreçte, Tarih çalışmaları ve eğitimi genel olarak Türk tarihinden uzak bir anlayışla İslam Tarihi ve Osmanlı Tarihi üzerinde yapılmıştır.⁵ Bu dönem tarihçiliği genel olarak; İslam tarihini nakletmek ve Osmanlı Hanedanlığı'nın köklerini Peygamber soyuna dayandırma çabası üzerine kurgulanmaktaydı.⁶ Batıda milliyetçiliğin gelişim gösterdiği XIX. Yüzyıl Osmanlı'da Tanzimat ve I. Meşrutiyet dönemlerine denk gelmiştir. Bu akım Osmanlıya da etki etmiştir. Bu etki ile Tanzimat

¹ Hakan Uzun, "Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik", **Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, (KEFAD), c.7, Sayı.1, (2006), 1–13, s. 4.

² Lucien Febvre, "Başka Bir Tarihe Doğru", Çev. İlhan Selimoğlu- Ali Boratav, **Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde**, S. 50–68, İst. 1985, s. 67.

³ Fernand Braudel, "Tarih ve Toplumsal Bilimler" Çev. Deniz Erksan, **Tarih ve Tarihçi, Annales Okulu İzinde**, s. 69–96, İst. 1985, s. 82.

⁴ Hasan Cemil Çambel, "Atatürk ve Tarih", **Belleten**, C.III, S.10, TTK Bas. Ankara, 1994, s.272.

⁵ Recep Boztemur, "Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Araştırmaları", **Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü- Atatürk Dönemi (1920–1938)**, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, 2009, s.49.

⁶ Turhan Feyzioğlu, "Atatürk ve Tarih", **Atatürk Haftası Armağanı**, Ank. 1986, s.6.

döneminden itibaren, ilk olarak tarihçilikte geleneksellikten pragmatik yönetime geçiş bu dönemde başlamıştır denebilir. Bu dönemlerin tarihçileri, tarihi olayların nedenleri ve sonuçlarını açıklamak ve hatta eleştirisini yapmaya çalışmışlardır.⁷ Tanzimat Döneminde, yeni açılan okullarda tarih dersleri için hazırlanan müfredat programları ve tarih kitapları yeni yöntemlerle yapılmaya çalışılmıştır. Medreselerin yanında kurulan bazı okullarda İslam Tarihinin yanı sıra Türk Tarihi üzerinde de durulmuş ancak bu tarih “Osmanlı Hanedanlığının tarihi” olmaktan fazla öteye gidememiştir. Çünkü bu dönem tarihçileri, Osmanlı’yı bir aşiretten imparatorluğa dönüşünü vurgulamakla birlikte, Türk kısmına neredeyse değinmemişlerdir.⁸ Aynı dönemde okullarda okutulacak ders kitapları yazılırken, kitapların giriş bölümünde Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ve öncesi önemli olaylar, bu dönemdeki diğer devletler ile ilgili bilgiler, Osmanlı sultanlarının doğum, ölüm, cülus törenleri, gibi konuların yer alması istenmiştir. Kitapların gerçekleri içermesi, hikâye tarzında yazılması, kıyaslamalara gidilmesi, iyi hareketlerin övülüp, kötü hareketlerin yerilmesi tavsiye edilmiştir.⁹

Meşrutiyet Dönemi’ne gelindiğinde; eğitim alanındaki gelişmelere bağlı olarak modern bir anlayış benimsenmiş, ancak II. Abdülhamit’in merkezîyetçi yaklaşımı tarih eğitimi etkilemiş ve kısmen kısıtlayıcı bir yaklaşım sergilenmiştir.¹⁰ II. Meşrutiyet dönemi ıslahat hareketleri bakımından oldukça gelişmiş bir dönemdir. Bu dönemde “Türkçülük” akımı etkin olmuş ve bu durum tarih derslerine ve araştırmalarına da yansımıştır. Bu dönemde tarih dersleri, milliyetçilik ve vatan kurgusuyla milli duyguları kuvvetlendirmede önemli bir araç olarak görülmüştür.¹¹ 1908’den sonra basılan Tarih kitaplarında Osmanlı Hanedanlığının Orta Asya ve Türk kökenine vurgular yapılmaya başlanmıştır.¹² Osmanlı Tarihi sadece siyasi olaylarla değil bunun yanında sosyal ve kültürel gelişmeleri ile de verilmeye başlanmıştır. Dönemin tarihçileri yoğunlukla milli tarihe önem vermeye başlamışlar,¹³ Sultan, saray ve çevresi ile İslam Tarihini ön plana çıkarmanın yerini artık fikir akımlarının da gelişmesi ile birlikte ideolojik, kültürel ve sorgulayan bir anlayış almaya başlamış, özellikle de II. Meşrutiyet döneminde Türk tarihi ağırlığı artmıştır.¹⁴ Bu gelişmelerin sonucunda okullarda tarih dersleri daha fazla önemsenmeye başlamıştır. 1900’lü yılların başlarında Darülfünun’da daha az sayıda tarih dersi varken, Meşrutiyetle birlikte bu sayı arttırılmış, Türk Tarihi, İslam Düşünce Tarihi, Yunan ve Roma Tarihi, Diplomatik İlişkiler, Güzel Sanatlar, Siyasi Tarih ve Ortaçağ Tarihi gibi dersler konulmuştur.¹⁵

II. Meşrutiyet Dönemi’nde bu günkü anlamıyla lise düzeyi olarak tanımlanabilen Sultani mekteplerinde tarih dersleri oldukça kapsamlı olarak verilmeye başlamıştır. İlk sınıfta “Tarih” dersi, ikinci sınıfta İslam, Türk ve Osmanlı Büyükleri ve meşhur olayları, üçüncü ve dördüncü sınıfta Trablusgarp ve Balkan Savaşlarına kadar olan Osmanlı Tarihi dersleri gibi dersler olmak üzere Türk Tarihi gibi dersler 8. sınıfa kadar işlenmiştir. 8, 9, 10, 11 ve 12.

⁷ Havva Akdağ, Tek Parti ve Demokrat Parti Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005, s.6.

⁸ Feyzioğlu, a.g.m, s.7-8; Suna Kili, **Türk Devrim Tarihi**, İst, 2005, s.312.

⁹ A.Fuat Baymur, **Tarih Öğretimi**, Ankara 1964, s. 13-14.

¹⁰ Bayram Kodaman, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 1988, s.XIII.

¹¹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (1993’e kadar)**, İstanbul, 1994, s.229-235.

¹² Betül Başaran Alpugan, “Geç Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Tarih Yazıcılığı ve Tarih Kitapları, **Osmanlı**, C.8, Anakara, 1999, s. 265-267.

¹³ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Milli Eğitim Bas. İst. 1974, s.8.

¹⁴ Zeki Arıkan, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Tarihçilik”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C.5, s.1586-1594.

¹⁵ Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, C.IV, İstanbul, 1977, s. 1240.

sınıflarda ise diğer devletlerin tarihleri ele alınırken bunların içerisinde özellikle Fransız İhtilali ve etkileri ayrıca önemsenmiştir.¹⁶

Bu dönemde ayrıca, tarih alanında kurumsallaşmaya yönelik olarak ta yorumlanabilecek “Tarihi Osmanî Encümeni” adlı bir dernek kurulmuştur. Abdurrahman Şerif, Ahmed Tevfik, Ahmed Refik gibi tarihçi üyeleri bulunan bu dernekte tarih alanındaki gelişmelere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu derneğin yanı sıra Türk Derneği, Asar-ı İslamiye ve Milliye Tetkik Encümeni, Milli Tetebbular Mecmuası ve Türk Ocakları gibi kurumlar da tarih alanında, özellikle Türk tarihi üzerinde çalışmışlardır.¹⁷

2.CUMHURİYET DÖNEMİ TARİH ANLAYIŞLARI

2.1.ATATÜRK DÖNEMİ (1923–1938)

Atatürk’ün kültür politikasının temelini millilik oluşturmaktadır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra her alanda kökten değişikliğe giden Atatürk, yapmış olduğu devrimin her aşamasının özellikle milli olmasına özen göstermiştir.¹⁸ Milliliğin esasını ise toplumun sahip olduğu kültür öğeleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla Atatürk, kültür konularına büyük önem vermiş ve kendi dönemi içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin çağdaş medeniyet seviyesine gelmesini, siyasi kültürel ve sosyal alanlarda gelişmiş bir nesli yetiştirmeyi hedeflemiştir.

Yeni neslin milli bir şura sahip, cumhuriyeti ve yeni değerleri benimseyerek modern geleceğe oluşturabilmesinde kültürün en önemli öğelerinden olan “tarih” in etkisini bilen Atatürk, gençlik yıllarından itibaren tarih ile ilgilenmeye başlamıştır. Hatta okuduğu kitapların çoğu tarih alanı ile ilgilidir.¹⁹ 1929 Dünya ekonomik bunalımı ile birlikte, Dünya yeni bir buhranın eşiğine gelmiş ve genel anlamda milliyetçilik, artık daha ırkçı bir yaklaşımla hızla yükselmeye başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti ise henüz devrim döneminde ve her alanda köklü değişiklikler yapılmaktadır. Tarih ile ilgisi bu kadar yoğun olan Atatürk, bu dönemlerde özellikle Batıdan Türklerle ilgili olarak sarı ırka mensup, medeniyetten yoksun ve barbar oldukları yönündeki iddialara yönelik olarak tarih araştırmalarına büyük önem vermiş ve özellikle eski Türk medeniyetinin ortaya çıkarılması konusunda gerekli çalışmaların yapılmasını istemiştir.²⁰ Atatürk, bu çalışmalarla; Türklerin en eski tarihlerinin ortaya çıkarılması, kültür ve medeniyete katkılarını ortaya koyarak milli duyguların kuvvetlenmesinin sağlanmasını ve Anadolu’nun eski tarihinin araştırılmasını amaçlamıştır.²¹

Nisan 1930’da Ankara’da toplanan Türk Ocakları’nın VI. Kurultay’ında Atatürk’ün isteği ile Türk Tarihinin araştırılması ile ilgili kararlar alınmıştır. Başta Afet İnan, Sadri Maksudi Arsal, Dr. Reşit Galip olmak üzere 16 üyeden oluşan bu heyet; Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik etmek için özel ve daimi bir heyetin kurulmasını ve bu

¹⁶ Murat Akpınar, **İttihat Terakki Dönemi Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (1908–1914)**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2003, s.167.

¹⁷ Arıkan, “Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi”, **Tarih ve Sosyoloji Semineri**, (28–29 Mayıs 1990), İstanbul, 1991, s.77–91.

¹⁸ Sulhi Dönmezer, **Milli Kültür**, Ankara, 1983, s.21.

¹⁹ Mustafa Oral, **İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 198.

²⁰ Sevcihan Özer, “Atatürk ve Türk Tarihi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 44, C.XV, 1999, s. 761–769.

²¹ Zafer Gölen, Atatürk’ün Tarih Anlayışı, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 52, C.XVIII, 2002, s.161–163.

heyetin üyelerinin de merkez heyetine bırakılmasını teklif etmiştir. İşte bu görüşmeler Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasının ilk girişimi olarak kabul edilmektedir.²²

Kurultayın sonunda, Türk Ocaklarının 84. Maddesine “*Merkez Heyeti Türk Tarih ve medeniyetini imi bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih Heyeti teşkil eder*”²³ cümlesi ile tarih alanı ile ilgili bir kurumun oluşturulacağı ifade edilmiştir. Böylelikle “Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti” oluşturulmuş ve tarih çalışmaları teşkilatlı bir sürece girmiştir. Nihayet, Nisan 1931’de toplanan VII. Kurultay’da Türk Ocakları’nın kapatılmış, Atatürk’ün isteği ile 15 Nisan 1931’de “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti” oluşturulmuştur.

Kurumun amaçları 12 Nisan 1932’de hazırlanmış olan Kurum tüzüğüne Dördüncü maddesinde şöyle açıklanmıştır. “-*Toplanıp ilmî müzakerelerde bulunmak; -Türk Tarihi menbaalarını araştırıp bastırmak; - Türk Tarihini aydınlatmaya yarayacak vesika ve malzemeyi elde etmek için, icap eden yerlere taharri ve keşif heyetleri göndermek; -Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti mesaisinin semerelerini her türlü yollarla neşre çalışmak.*”²⁴

3 Ekim 1935’te adı Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilen²⁵ kurum aracılığı ile Türk tarihi ile ilgili çalışmaları dağınıklıktan kurtarmak ve bilimsel esaslara dayandırmak istenmiştir. Öncelikli olarak çeşitli yayınlar ve arkeolojik çalışmalarla Türk tarihinin araştırılması başlatılmıştır. Bu çalışmalarla Türk ve Türkiye tarihinin en eski dönemlerine ait bilgiler ortaya çıkarılmaya başlanmıştır.²⁶ Atatürk’ün yürüttüğü kültür politikası ve topluma milli değerlerin benimsetilmesi amacıyla doğrultusunda tarih alanında yapılan çalışmaların yaygınlaştırılmasında şüphesiz en etkin yol eğitim olmuştur.²⁷ Bu bağlamda, 3 Mart 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile belirlenen amaçlar doğrultusunda aynı fikir, aynı duygu ve düşüncede insan yetiştirmek için eğitim alanında adımlar atılması hedeflenmiştir.²⁸

Tevhid-i Tedrisat Kanunu doğrultusunda milli tarih eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin programında “Ulusal Eğitim” başlığı altında Yeni Türk Devleti’nin eğitim esasları açıklanırken, Türk tarihinin eğitimdeki yeri şu şekilde ifade edilmiştir. “*Partimiz vatandaşların, Türkün derin tarihini bilmesini usnomal bir önem verir. Bu bilgi Türkün kapasite ve enerjisini, nefesine güven duygularını ve ulusal varlığına zarar verecek bütün akımlara karşı sarsılmaz dayanımını besleyen kutsal bir evindir.*”²⁹ cümlesi ile Türk Tarihinin bilinmesinin önemi belirtilmiştir.

Bu dönemde eğitim kurumlarının amaç ve hedefleri; milli duygulara sahip, Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlı bir nesil yetiştirmek olarak özetlenebilir. Cumhuriyet kuruluncaya kadar yaşanan evreler, Milli Mücadele dönemi, Cumhuriyet rejiminin anlamı ve yapılan inkılâbı anlamak ve bağlılık oluşturmak Atatürk döneminde eğitimin en önemli boyutunu

²² İsmet İnönü, **Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ankara, 1970, s. 3.

²³ Afet İnan, “Türk Tarih Kurumu’nun Kuruluşu’na Dair”, **Bellekten**, C.XI, Sayı 42, TTK Bas. s.173 vd.

²⁴ Afetinan, **Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ank. 1953, s. 3.

²⁵ Esin Kahya, “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih kurumu)”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü**, C.II, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2009, s.782.

²⁶ Mahmut, Şakiroğlu “Atatürk ve Tarih.”, **Tarih ve Toplum**, Sayı 11, Kasım 1984, s.12-14.

²⁷ Nuri Bilgin, **Kolektif Kimlik**, İstanbul, 1995, s.200–201.

²⁸ Abdurrahman Çaycı, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Atatürk İnkılâpları İçindeki Yeri ve Önemi” **Türkiye Cumhuriyetini Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarih Kanunlarının Önemi**, Atatürk Araştırma Merkezi, 1995, s.31.

²⁹ Şeref Aykut, **Kamalizm (C.H. Partisi Programının İzahı)**, İstanbul, 1936, s.67–69.

oluşturmuştur.³⁰ Dolayısıyla Cumhuriyet rejiminin ilk kadrosu tarih eğitimini milli bir anlayış çerçevesinde yeni ideolojiye uygun hale getirmişlerdir. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Dil Tarih Coğrafya Fakülteleri gibi kurumların oluşturulması da bu konuya verilen önemi göstermektedir.³¹ Tüm bu düşüncelerle okullarda okutulacak tarih dersleri ile ilgili düzenlemeler de yapılmaya başlanmıştır. Gerek Türk Tarihinin, gerekse de Cumhuriyet öncesi aşamalar bilinmesinin gereğinden hareket edilmiştir. Bu bağlamda 1924 yılında ilkokullarda IV. Ve V. sınıflarda Genel Türk Tarihi ve Türk tarihi karışık bir şekilde okutulmaya başlamıştır. Ayrıca liselerde Cumhuriyet dönemi konuları dahil edilerek, o güne kadar olan; Saltanatın kaldırılması, Milli Mücadele, Sevr ve Lozan Anlaşmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve Halifeliğin kaldırılması konuları da eklenmiştir. Ayrıca okullar için hazırlanan kitaplarda aynı düşüncede olmuştur. Örneğin Ahmet Refik'in yazmış olduğu İlköğretim 5. sınıflar için, "Umumi Tarih", Yeni ve yakın çağ tarihlerini anlatırken, 4. sınıflar için yazdığı aynı isimli kitapta ise ilk ve ortaçağlar anlatılmıştır. Yine bu yıllarda ilkokul 5. sınıf için İhsan Şerif Saru'nun "Cumhuriyet'te Tarih", Fuat Köprülü'nün " Milli Tarih" ve Süleyman Edip ve Ali Tevfik'in "İlk Mektep Çocuklarına Tarih Dersleri" adlı ders kitapları hazırlanmıştır.³²

1927 yılında yapılan değişikliklerle tarih eğitiminde Türk tarihi temel alınarak ders kitapları ve ders saatleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Henüz Türk Tarih Tezinin oluşmadığı bu dönemde, Ahmed Hamid ve Mustafa Muhsin'in "Türkiye Tarihi" kitabı Osmanlı Devleti'nin Yükselme döneminden başlar ve 1924 yılına kadar gelir. Bu kitap ortaokullara 1929 yılına kadar okutulmuştur.³³

Türk Tarih Tezinin ortaya atılması sonrasında Atatürk'ün talimatıyla "Türk Tarihinin Ana Hatları" ve "Türk Tarihinin Ana Hatlarına Methal" kitapları yazılmış ve bunların doğrultusunda İlk ve Ortaokullar için yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1931'de kaleme alınan "Türk Tarihinin Ana Hatları" çok kısa bir süre içinde yazılmış ortaokullarda okutulması hedeflenen kitap 100 adet basılıp tarihçilere sunulmuş ancak eleştiriye uğramıştır. Atatürk tarafından da onaylanmamıştır. 600 sayfalık bu kitapta Osmanlı Tarihine ayrılan kısım 50 sayfa, Türk devletlerine ve uygarlıklarına 200 sayfa, diğer uygarlıkların Türk kökenlerine 100 sayfa, geri kalan kısımlar ise Çin, Hint, İran ve Mısır medeniyetlerine ayrılmıştır. Kitapta Ortaçağ ve Yeniçağ Avrupa'sından hiç bahsedilmemiş, ayrıca Cumhuriyetin ilan edilmesinin üzerinden beş yıl geçmesine ve çok sayıda düzenlemenin yapılmasına rağmen Cumhuriyet kısmına sadece bir sayfa yer verilmiştir.³⁴

1932'de liseler için ilk resmi ders kitabı 4 cilt halinde hazırlanmıştır. Bu kitapta "Türk Tarihinin Ana Hatları" temel alınmış ve sadeleştirilerek ortaokullar için üç cilt haline getirilmiştir. Bu kitaplarda Türkler yüceltilmiş; tarihleri boyunca büyük uygarlıklar kurduklarının, medeniyete hizmetleri ve özellikle sadece Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlı bir tarihlerinin olmadığını altı çizilmeye çalışılmıştır. Ancak tarih alanı ve eğitimi ile ilgili

³⁰ Hasan Ünder, **Kemalizm'in Işığında Atatürk Döneminde (1923–1936)Eğitsel Değerler**, Doktora Tezi, Ankara, 1998, s.220–228.

³¹ Nevzat Köken, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923–1960)**, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Isparta, 2002,s.192.

³² Bahri Ata, "John Dewey ve Türkiye'de İlköğretim'de Tarih Öğretimi (1923–1930)", **Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi, İzmit 1998, s.70–74.

³³ Büşra Ersanlı Behar, **İktidar ve Tarih**, İstanbul, 1992, s.100–102.

³⁴ Behar, **a.g.e.**, s.102–106.

yapılan işler tabii ki hemen sonuçlanmamış ve gerek tarih araştırma yöntemleri ve yazılan ders kitapları ile ilgili sorunlar yaşanmıştır. Bu yüzden Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin daha geniş çaplı bir örgütlenmesi gerekliliği hissedilmiştir. Bizzat Atatürk'ün direktifi ile tarih kongrelerinin yapılması kararlaştırılmıştır.³⁵

İlk tarih Kongresi, 2–11 Temmuz 1932'de Maarif Vekâleti'nden, üniversite öğretim üyelerinden ve öğretmenlerden oluşan katılımcılarla yapılmıştır.³⁶ Afet İnan, Yusuf Akçura, Dr. Reşit Galip, Sadri Maksudi Arsal gibi tarihçiler yapmış oldukları konuşmalarda genellikle şu konular üzerinde durmuşlardır. ; 1-Tarih öncesi ve tarih dönemlerine ait kaynakların kullanımı, 2- Türk Dilleri, 3- Orta Asya'dan göçe sebep olan hususlar, 4- Ders Kitapları³⁷

Atatürk dönemi tarih anlayışı çevresinde milli tarih konularının yoğunlukla ağır bastığı görülen bu kongrede, Türk tarih tezi ortaya atılmıştır. Bilimsel olarak çok tartışılan ve tartışılmaya devam eden bu tezdeki abartılı yaklaşımlar o dönemin özellikleri ile açıklanabilir. Nitekim Türklerin üstün olduğu, medeniyetin ilk kurucuları olduğu, medeniyetin ilk doğduğu yerin Orta Asya olduğu gibi yaklaşımlar o dönemdeki Dünyada hızla yükselen ırkçılık ile ilgilidir. Yüzyıllardır ümmetçilik anlayışı içinde yaşayan Türklerin, henüz kendi kimliklerini tanımaya başladıkları bu dönemde Batıdan gelen hakaret içerikli mesajlara karşın Atatürk'ün milletinin gururunu kurtarma çabası olarak ta değerlendirilebilir.

Türk Tarih Kurumu, Birinci Türk Tarih Kongresi'nden sonra; tarih alanında yapılan çalışmaları değerlendirmek, sonuçları duyurmak ve bu sonuçları bilimsel bir tartışma ortamında ele almak için ikinci bir kongreyi 20–25 Eylül 1937 tarihleri arasında düzenlemiştir. Bu kongrede, Türk Tarih tezi savunusu yapılırken diğer taraftan da, Türk tarihinin tüm safhaları tespit edilmeye çalışılmıştır.³⁸

Atatürk dönemi tarih anlayışı özetle; milliyetçilik etrafında toplanan bir anlayış çerçevesinde ele alınmıştır. Toplumun millileşmesinde en etkili unsur milli kültürdür. Dolayısıyla milli kültürün geniş kitlelere yayılabilmesi ise ancak milli bir eğitim anlayışı ile mümkün olabilir. Milliyetçiliğin dünyada yayılmaya başlaması ile birlikte her bir devlet toplumunun milli şuurunu geliştirmek için tarih eğitimi kullanırken, Türkiye'de de aynı biçimde Cumhuriyetin ilanından sonra benzer bir yaklaşım sergilenmiştir. Gerek inkılâbın yerleşmesi, gerek yeni kurulan düzenin benimsenmesi gibi devletin ideolojisini yerleştirmede tarih eğitime büyük önem verilmiştir. Tarih eğitimi devletin geleceği ile sıkı sıkıya bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Bu durum sadece Türkiye'de değil batılı devletler de aynı biçimde görülmektedir. Tüm dünyada kütüphanelerde bulunan kitapların içersinde en fazla sayıda olanlar tarih ile ilgili olanlardır. Aynı zamanda ilkokuldan başlayarak üniversite eğitiminin sonuna kadar milli tarih derslerinin verilmesi de biz de ve dünyada benzer biçimdedir. Örneğin Fransız ders kitaplarının %75'i kendi milli tarihlerine geri kalan kısmı ise siyasi ve kültürel olarak ilişkide buldukları diğer devletlere ayrılmıştır.³⁹

Yapılan çalışmalar ve alınan kararlar sonucunda; Atatürk Döneminin başlangıcından 1939 yılına kadar ortaöğretim kurumlarında tarih derslerinde okutulan kitapları bir arada verilecek olursa;

³⁵ a.g.e, s.116–117.

³⁶Yusuf Akçuraoğlu, “Birinci Türk Tarih Kongresi”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi –Dün, Bugün, Yarın-**, S. 11, İstanbul Ocak 1986, s. 25–27.

³⁷ Behar, a.g.e, s.123–124.

³⁸ Şemsettin Günaltay, “Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatların Mahiyeti ve Tez'in Kat'i Zaferi”, **Bulleten**, C.2, S.7-8, s. 338.

³⁹ Hakkı Dursun Yıldız, “ Türk Tarihi ve Liselerimizde Tarih Öğretimi, **Türk Kültürü**, S.18, Nisan 1964, s.90-91.

- 1-Tarih-i Umumi
- 2- Türkiye Tarihi
- 3-Türk Tarihinin Ana Hatları
- 4- Türk Ana Hatları Medhal Kısım
- 5-1931’de basılan dört ciltlik tarih ders kitapları;
 - Tarih I- Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar
 - Tarih II- Orta Zamanlar
 - Tarih III- Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı Tarihi
 - Tarih IV- Türkiye Cumhuriyeti

2.2. İNÖNÜ DÖNEMİ (1938–1950)

10 Kasım 1938 günü Atatürk’ün vefatından bir gün sonra İsmet İnönü meclis’te yapılan oylama sonucu Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci Cumhurbaşkanı olmuştur. İnönü Cumhurbaşkanı olur olmaz, kendi siyasi, ekonomik, kültürel politikalarını uygulamak için harekete geçmiştir.⁴⁰

İnönü döneminin kültürel politikasının temelini “hümanizm” oluşturmuştur. İnsana ait, insanla ilişkili olan anlamına gelen Hümanizma, ilk olarak M.Ö. I. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu görüş, Avrupa’nın modernleşmesinin temelini oluşturmuştur. Osmanlı islahat döneminde özellikle II. Mahmut döneminde uygulanmak istenmişse de başarı sağlanamamıştır. Atatürk Dönemi’nde ise kültür politikalarında daha çok milli bir anlayış takip edilmiştir. Hümanist anlayışın en yoğun yaşandığı dönem İnönü dönemi olmuştur. İnönü döneminde Hümanizm, “Eski Yunan ve Roma medeniyetine inmek” olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde Arapça, Farsça eserlerden ve bu dillerden uzaklaşıırken, Batı eserleri incelenmeye başlamıştır. Hümanist anlayışın İnönü döneminde uygulama alanı bulmasında en etkili isim dönemin Milli Eğitim bakanı Hasan Ali Yücel olmuştur. Yücel hümanizmi “Türk Hümanizmi” olarak adlandırmıştır. Liselerde Latince ve Yunanca dersleri verilmeye başlamış, Halkevleri, Köy Enstitüleri gibi kurumlar aracılığı ile hümanizmin yayılması amaçlanmıştır.⁴¹ İnönü döneminde, tüm kültür ve eğitim ile ilgili alanlarda olduğu gibi tarih alanında hümanizm’in etkisi görülmüştür. Bu dönem tarih anlayışında, Atatürk döneminde ortaya konulan milliyetçilik çerçevesinden çıkılarak, Batı kültürü ile bütünleşmek yoluna girilmek istenmiştir. Ortak bir tarih bilinci etrafında tarihin merkezine Anadolu’yu koymak ve Batı uygarlığının doğuşunu bu topraklara bağlayarak tarih yorumu yapmak istenmiştir.⁴²

Bu amaçlar ve beklentiler İnönü döneminde yapılan Tarih Kongrelerinde dile getirilmiştir. 1943 yılında yapılan III. Tarih Kongresi’nde sunulan tebliğlerde, kısmen Atatürk

⁴⁰ Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.II, 7. Baskı, Remzi Kitapevi, byy, 2000.

⁴¹ Kadir Şeker, **İnönü Dönemi Kültür Hayatı, (1938–1950)**, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2000, s.13–16.

⁴² Barış Karacasu, “Mavi Kemalizm Türk Hümanizmi ve Anadoluçuluk”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm**, İstanbul, 2001, s.335.

dönemi tarih anlayışı savunulurken, Türkler'in Avrupa ırkına benzerliğine vurgu yapılmıştır.⁴³ 1948 yılında düzenlenen Dördüncü Maarif Kongresi'nde, II. Dünya Savaşı sonrasında Dünyada gelişen yeni demokrasi anlayışı doğrultusunda, Türkiye'de de çok partili hayata geçiş ile birlikte eğitim "demokratik" bir mahiyette ele alınmıştır. Bu bağlamda kurulan komisyon demokrasi hakkında bilgi verdikten sonra demokratik eğitimle ilgili tespitler yapmıştır. Ayrıca Türk Tarih Tezi'nin yoğun olarak ele alınması tenkit edilmiştir. Bu tenkitte, Türk medeniyeti ve ilim açısından uzak tarihimize yönelik araştırmalar yapılırken yakın tarihin ihmal edildiği ifade edilmiştir. Sümer ve Eti medeniyeti gibi, Selçuklu ve Osmanlı Tarihlerinin de önemsenmesi gereği dile getirilmiştir.⁴⁴

Bu kongrede hümanist tarih anlayışı devam etmekle birlikte, bilimsel temellere dayanan ve yakın dönem tarihine yönelik tarih görüşü ağırlık kazanmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu açılış konuşmasında; Yunanlıların Türk olduğunun iddiasından vazgeçilerek, sadece Anadolu'yla ilgili Atatürk dönemi tarih politikalarına geri dönüleceğini ifade etmiştir.⁴⁵

İsmet İnönü döneminde kültür alanında izlenen hümanist politikaları, tarih alanında yapılan çalışmalara, kongrelere olduğu gibi okullarda verilen tarih eğitimine de yansımıştır. 1939'da yapılan I. Maarif Şurasında "hümanizm" konusu ele alınırken, 1943 yılında toplanan II. Maarif Şurasında tarih dersleri ele alınmıştır. Bu konuda bir komisyon kurulmuş ve rapor hazırlanarak Şura Başkanlığına sunulmuştur. Raporla, ilkokullar ve ortaokullardaki mevcut programın yetersiz olduğu bilgisi verilerek yeni bir programın yapılması gerektiği ileri sürülmüştür. Yenileri yazılincaya kadar Ortaokul 1 ve 2 ders kitaplarının okutulmaya devam edilmesine karar verilerek, Ortaokul 3 ders kitabı ise yanlış bilgilerden dolayı uygun bulunmamıştır. Lise tarih kitaplarında ise 1942 ve 1943 ders yılından itibaren okutulmaya başlanan tarih kitaplarının öncekilerden daha uygun bulunmuştur.⁴⁶ 1947'den itibaren hümanist yaklaşım tam olarak tarih derslerini etki altına almıştır. Kitaplarda Batı tarihine geniş yer verilmiş, ilkçağ tarihi alanında Yunan ve Latin medeniyetlerine ayrılan bölümler arttırılmıştır. Öyle ki Emin Oktay ve Niyazi Akşit'in Tarih I kitabında %4 oranında Türk Tarihi verilirken Yunan ve Roma tarihleri kitabın %40'lık kısmını oluşturmuştur.⁴⁷

Tarih alanında İnönü döneminde yapılan en önemli çalışmalardan birisi, ilk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün kurulması olmuştur. İlk İnkılâp Tarihi dersleri 1933 yılında verilmeye başlamış⁴⁸ ve bu dersin ileriki zamanlarda daha düzenli hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. TBMM'de yapılan görüşmeler sonucu Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması 15 Nisan 1942'de kabul edilmiştir.⁴⁹

Bu kanunla İnkılâp Tarihi derslerinin Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak programlara ve tayin edilecek esaslara göre, fakülte ve yüksekokullardaki profesör, doçent ve öğretmenler tarafından okutulması kararı alınmıştır.⁵⁰

⁴³ Bkz. Süleyman Şenyürek, "En Eski Anadolu Halkının Kroniyolojik Tetkiki " **III. TTK Sunulan Tebliğ**, Ankara, 1943, s. 204–212; Saffet Atabinen, "Türklerin Avrupalılarla Müşterek Troya Menşeleri Meselesi Üzerine Araştırma, **III. TTK Sunulan Bildiriler** Ankara, 1943, s. 543–556.

⁴⁴ **Dördüncü Maarif Şurası**, İstanbul, 1949.

⁴⁵ Tahsin Banguoğlu'nun "IV Tarih Kongresi'ndeki Açılış Nutku", **Ayın Tarihi**, 1–30 Kasım 1948, S.180, s. 42–43.

⁴⁶ Köken, **a.g.t.**, s.236.

⁴⁷ Emin Oktay - Niyazi Akşit, **Tarih I**, İstanbul, 1947.

⁴⁸ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi**, C. 24, Devre: 6, 13.IV.1942, 1.

⁴⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C. 24, Devre: 6, 15.4.1942, 152–154.

⁵⁰ **Resmi Gazete**, 22 Nisan 1942.

İnönü Döneminde yürütülen hümanist yaklaşımlı tarih anlayışı, 1945'ten itibaren Türkiye'de çok partili sisteme geçilmesinin de etkisi ile sorgulanmaya başlamıştır. Bu dönemin ünlü tarihçileri Fuat Köprülü, Nihal Atsız gibi kişiler, Türklerin Yunanlılarla akraba oldukları yönündeki yaklaşımları eleştiren yazılar yazmışlardır.⁵¹ Örneğin Nihal Atsız, 1941'de yayınlamış olduğu "Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalı" başlıklı makalesinde, Türk tarihinin sistemleştirilemediğini, sadece rejim ve Hanedan tarihçiliği yapıldığını iddia etmiştir. Atsız'a göre, Osmanlı Devleti Cumhuriyetin ilanı sonrasında rejim değişikliği ile devam etmektedir. Yani tarih kesinti olmadan devam etmektedir. Dolayısıyla tarih eğitimi de bu çerçevede verilmelidir. İnönü dönemi tarihçiliğini sistemsiz bulan yazar, bu tarihçiliği keyfiyetçi bulmuş, bu durumdan da Türk Tarih Kurumunu sorumlu tutmuştur.⁵²

Özetle İnönü döneminde tarihçilik anlayışı, Atatürk döneminde ortaya atılan Türk Tarih tezine bağlı, Orta Asya – Anadolu merkezli anlayıştan, Akdeniz- Ege – Anadolu merkezli bir şekle büründürülmek istenmiş, taraftar bulmakla beraber, yoğun eleştiriye de uğramıştır.⁵³ Bu dönemdeki tarih kitapları ve ders müfredatlarında, Atatürk dönemdekilere kıyasla, Türk Tarihi daha az yer tutarken dünya tarihine, Yunan ve Roma uygarlık tarihlerine daha fazla yer ayrılmıştır. Bunda hümanist kültür politikalarının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

2.3. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950–1960)

Türkiye'de Cumhuriyet ilan edildikten sonra Terakkiperver Cumhuriyet ve Serbest Cumhuriyet Fırkalarının başarısız deneyimlerinin ardından, gerçek anlamıyla çok partili hayata geçiş 1945'ten itibaren gerçekleşebilmiştir. 1946'da kurulan Demokrat Parti yürütmüş olduğu muhalefet ile 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde iktidar olmayı başarmış ve 27 yıllık Cumhuriyet Halk Fırkası yönetimine son vermiştir. Yeni iktidarın başbakanı Adnan Menderes, Cumhurbaşkanı da Celal Bayar olmuştur.

1950 seçim sonuçları gerek basında, gerekse de geniş bir kesimde tek parti yönetiminin sona ermesi ile demokrasiye kavuşulduğu şeklinde yorumlanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan sıkıntılar ve uygulanan sert politikalarından dolayı İnönü'nün döneminin bitmesi de sevinçle karşılanmıştır. Ayrıca bazı kesimlerde DP İktidarı ile tüm devrim uygulamalarına son verileceği beklentisine dahi girmişlerdir.⁵⁴ Özellikle Atatürk döneminden başlayarak, 1950 yılına kadar yapılan inkılâba yönelik eleştirel bir bakış sergileyen gelenekçi kesim ile farklı sebeplerle CHP'nin ve yönetimin içersinde yer almayan kişi ve grupların desteğini alan DP, tüm alanlarda daha önceki dönemden farklı uygulamalar yoluna gitmiştir.⁵⁵

Demokrat Parti tüm alanlarda olduğu gibi⁵⁶ kültür alanında da farklı bir yaklaşım içersinde olmuştur. Bu bağlamda 1950, 1954 ve 1957'deki hükümet programlarında kültür konusuna da değinmiştir. Bu programlarda genel olarak kültür işlerinin parti programlarının ilkeleri doğrultusunda yürütüleceği vurgulanmıştır. Yaptığı hükümet programlarında kültür ile

⁵¹ Şeker, a.g.t, s.85.

⁵² Nihal Atsız, , **Türk Tarihinde Meseleler**, Ankara, 1966, s.11,15.

⁵³ Şeker, a.g.t, s.88.

⁵⁴ Esmâ Torun, **II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Kültürel Değişimlere Yol Açan İç ve Dış Etkenler**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2002, s.210.

⁵⁵ Torun, a.g.t, s. 213–214.

⁵⁶ Bkz. Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İstanbul, 2003, s.101- vd.

ilgili olarak ayrıntılı bir yaklaşımı olmayan DP kültür konusunda manevi değerlere önem vereceğini belirtmiştir. Özellikle eğitim konusuna bakılacak olursa ilkokullarda din derslerinin zorunlu hale gelmesi, İmam Hatip okullarının yeniden açılması, Köy Enstitülerinin ve Halkevlerinin kapatılması hususları, bu dönemin farklılıklarının başında gelmiştir. Aynı biçimde tarih çalışmaları ve dersleri ile de ilgili köklü değişikliklerin yapıldığı DP döneminde İnönü döneminin “Hümanist” anlayışından uzaklaşıldığı ve tarih alanında da Osmanlı ve İslam Tarihine ilginin arttığı bir sürece girilmiştir.⁵⁷

Bu dönemde Atatürk döneminde kabul edilen, İnönü döneminde de çok partili hayata geçiş dönemine kadar varlığını devam ettiren, Türk Tarihi ağırlıklı Osmanlı'dan uzaklaşan tarih anlayışı ret edilerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun Osmanlı Devleti döneminde yapılan ıslahatların doğal bir sonucu olduğu yaklaşımı ağırlık kazanmaya başlamıştır.⁵⁸ Buna paralel olarak, bu dönemde Osmanlı Tarihi ile ilgili çalışmaların, sayısında artış olmuştur. Dönemin tarihçileri, Osmanlı tarihi ile birlikte tarih bütünlüğünün sağlanabileceğini savunmuşlardır.⁵⁹ Cumhuriyetin kuruluşundan o güne kadar olan tarih anlayışını eleştirerek romantik bir yaklaşımla ele alındığını, bilimsel yöntem ve eleştirel bir yaklaşımla eski yaklaşımları terk edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.⁶⁰

1950'de itibaren tarih alanında yapılan yayınların çoğunda, Osmanlı döneminde yapılan ıslahatlar abartılı yaklaşımlarla anlatılmaya başlanmış ve 600 yıllık bir tarihin yadsınamayacağı ifade edilerek tüm belge ve bilgilerin toplanarak bilimsel bir anlayışla eserlerin hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu anlayış, yeni bir tarih anlayışının doğmasına etki etmiş ve yapılan yayınlarda Türk Tarihini İslamcı bir yapıya döndürme amacı artmaya başlamıştır. Bu durum daha sonraki dönemlerde Türk- İslam Sentezi olarak adlandırılmıştır.⁶¹

Demokrat Parti döneminin önemli özelliklerinden birisi de dış politikada başta ABD olmak üzere Türkiye'nin Batı'ya bağlı kalmasıdır. Bu politika tarih alanındaki çalışmalara da etki etmiş, Türk tarihini Anadolu, Akdeniz tarihi olarak ele alma siyasetine yönelmiştir.⁶²

Tarih alanında DP döneminde meydana gelen bu zihniyet değişikliği tarih eğitimi alanında da etkili olmuş ve bu anlamda gerek ders kitaplarında gerekse de eğitimde farklı uygulamalara gidilmiştir.

1950–1960 yılları arasında ders kitaplarının basım ve yayını dönemin ekonomik politikasına uygun olarak serbest bırakılmıştır. Bu durum siyasi yaklaşımların kitaplara yansımada etkili olmuştur. Daha önceki dönemlere benzer biçimde, ders kitapları, siyasal iktidarın görüşlerini yansıtır bir şekilde kurgulanmıştır.⁶³ İnönü döneminde 1947 yılından itibaren liselerde okutulan Tarih I, Demokrat Parti döneminde de yeni baskıları yapılmak suretiyle 1980'li yıllara kadar içeriği büyük ölçüde değiştirilmeden okutulmaya devam edilmiştir. Bu kitabın ağırlık noktasını klasik antik çağ konuları oluşturmuştur. 762 sayfa olan kitabın ancak 300 sayfaya yakın bölümü Türk tarihine yöneliktir. Demokrat Parti döneminde izlenen politika açısından, Türk Tarih Tezinin işlenişinde farklılıklar görülmektedir. Nitekim daha önce işlenen “ilk medeniyet kuran Türklerdi” anlayışının sınırlandırıldığı görülür.⁶⁴ Yine aynı

⁵⁷ Adil Adnan Öztürk, **Türkiye'de Millî Eğitimdeki Gelişmeler(1950–1960)** Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi İzmir, 1997 s.250-.251.

⁵⁸ Taner Timur, “Osmanlı Mirası”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, İstanbul, 1990, s.17-18.

⁵⁹ Timur, a.g.m, s.19.

⁶⁰ Halil Berktaş, **Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü**, İstanbul, 1983, s.93–94.

⁶¹ Torun, a.g.t, s.285.

⁶² Köken, a.g.t, s. 241.

⁶³ Öztürk, a.g.t, s.173–174.

⁶⁴ Niyazi Akşit Emin Oktay, **Tarih-Lise I**, İstanbul 1959;Etienne Copeaux, **Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine**, İstanbul, 1998, s.84–86.

dönemde okutulan Bedriye Adsız ve Hilmi Oran'ın yazmış olduğu kitapta Türk Tarih Tezi açısından bahsedilen kitaba benzerdir.⁶⁵

Demokrat Parti döneminin tarih dersleri ve kitapları ile ilgili en fazla tartışma yaratan alanı Cumhuriyet Tarihi ile ilgili olanları olmuştur. Aslında genel olarak geçmiş dönemlerdeki içeriğini muhafaza etmesine rağmen, dönemin siyasetinde DP ve CHP çekişmesinin giderek artması bu alana etki etmiştir. Ayrıca kitap yazma ve yayınlanmasının serbest bırakılmasından dolayı da özellikle iktidarın tutumunu destekler nitelikli kitaplar yazılmıştır. Bu bağlamda Enver Behnan Şapolyo'nun Türkiye Cumhuriyeti kitabı bu yargıya örnek gösterilebilir. Nitekim kitapta DP'nin iktidara geldiği 1950 yılı İnkılâp olarak nitelendirilmiştir.⁶⁶ Kitapta İsmet İnönü'nün rolleri kısımları büyük ölçüde kısıtlanırken, özellikle 1950'den itibaren Cumhurbaşkanı olan Celal Bayar'ın vurgulandığı görülmektedir.⁶⁷ Dönemin ünlü tarihçilerinden Enver Ziya Karal'da Türkiye Cumhuriyeti Tarihi kitabında, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesini "Türk Demokrasi sisteminin Gelişmesi" olarak ele almıştır.⁶⁸ Ortaokullar için Zuhuri Danışman'ın yazmış olduğu tarih kitabında da İnönü'nün faaliyetlerine neredeyse yer verilmemiştir.⁶⁹ 1957 yılında müfredat programında bir değişiklik yapılarak, liselerde Tarih dersleri; tarih ve Türkiye Cumhuriyeti ve İnkılâp Tarihi olmak üzere birbirinden ayrılmıştır. Buna göre; birinci sınıfta İlkçağ, 2. sınıfta Orta Çağ, üçüncü sınıfta da Yeni ve Yakınçağ konuları işlenerek çağ sırası takip edilmiştir.⁷⁰

SONUÇ

Tarih, bir toplumun geçmişine yönelik tüm özelliklerini, yaşayışlarını ve en önemlisi kültürünü ortaya koyan alandır. Tarih alanı çağlar boyunca o zamanın şartlarına uygun olarak gelişme göstermiştir. XIX. Yüzyıla kadar geçen süreçte, bugünkü anlamıyla bilimsel metotlarla incelenmediği düşünülen bu alan, özellikle milliyetçiliğin gelişmeye başladığı bu yüzyıldan itibaren çok önemsenmeye başlamıştır. Milli devletlerin kuruluşu ile bir taraftan yeni kurulan düzenin meşruiyetini sağlamak ve yeni düzeni topluma benimsetmek, diğer taraftan da kendi tarihini üstün kılmak amacıyla tarih araştırmaları gelişmeye başlamıştır. Tüm gelişmelere paralel olarak bilimin de ilerlemesi tarihi bilimsel metotlarla inceleme ihtiyacını doğurmuştur. Önce Batıda başlayan bu akım Türklere de etki etmiştir.

Lale Devrinden itibaren Osmanlı Devleti'nde de Batı örnek alınarak yenilikler yapılmaya başlamıştır. Genel olarak devletin durumunu kurtarmaya yönelik, çoğunlukla askeri alanda yapılmaya başlayan bu yenilikler, zamanla kültürü de etkilemeye başlamıştır. Özellikle XIX. Yüzyıldan itibaren başlayan milliyetçilik akımları ile birlikte, kültürü etkileyen dil, eğitim ve tarih gibi alanlarda da gelişmeler kaydedilmeye başlamıştır. İlk defa Tanzimat döneminden başlamak suretiyle o günün kültür politikaları doğrultusunda tarih araştırmalarında pragmatik bir anlayış takip edilmeye başlamıştır.

⁶⁵ Bedriye Adsız ve Hilmi Oran'ın **Tarih I,(ilkçağ)**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1960.

⁶⁶ Bkz. Enver Behnan Şapolyo, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, 1958, s. 176-177.

⁶⁷ Şapolyo, **a.g.e.**, s.54-55.

⁶⁸ Enver Ziya Karal, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)**, İstanbul, 1958,s.218-219.

⁶⁹ Öztürk, **a.g.t.**, s.176.

⁷⁰ Mete Tunçay, "İlk ve Ortaöğretimde Tarih" **Felsefe Kurumu Seminerleri**, Ankara 1977, s. 282.

II. Meşrutiyet dönemine kadar Türk tarihi daha çok Osmanlı ve İslam tarihi ile bütünleşirken, bu dönemden itibaren Türk tarihi ile ilgili kısımlar da işlenmeye başlamış ve tarihle ilgili kurumsallaşmanın temelleri atılmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra, Cumhuriyet dönemi başlamıştır. Tüm alanlarda kökten değişiklikler yapıldığı Atatürk döneminde, kültür alanına büyük önem verilmiştir. Atatürk'ün halkı milli değerler etrafında toplayarak, çağdaş bir seviyeye getirme amacı, tarih çalışmalarının önemini arttırmıştır. Özellikle de II. Dünya Savaşı öncesi milliyetçiliğin ırkçılığa kaydığı, devletlerin üstünlük yarışında ırkçılığın ağırlık kazandığı, 1920'li ve 30'lu yıllar da tarih çalışmalarının hızlanmasında etkili olmuştur. Henüz milliyetçi kimliğini yeni kazanmaya başlayan Anadolu halkının duygularının rencide olmaması ve kendi tarihinin en eski dönemlerinin bilinmesi amacıyla Türk Tarih Kurumu oluşturulmuş ve Türklerin en eski tarihi yerleşim yeri olan Orta Asya merkezli Türk Tarih Tezi Atatürk dönemi tarih anlayışlarının temelini oluşturmuştur.

Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan İsmet İnönü dönemi kültür faaliyetleri ise Batı'nın çağdaşlaşmasının temeli olarak algılanan "hümanizm" temelli olarak yürütülmek istenmiştir. Hümanizm "Türk Hümanizmi" olarak uyarlanarak eğitim, dil, sanat, tarih gibi alanlarda etkin kılınmıştır. Bu dönemde tarih Orta Asya merkezliğinden, Anadolu ve Avrupa merkezliğine yönlendirilmiştir. Türklerin Avrupa ve Avrupa tarihi ile bütünleştirilmesi savunusu, çok partili hayata geçiş döneminden itibaren tartışılıp eleştiriye uğramaya başlamıştır.

1950 yılından itibaren on yıllık süre zarfında iktidarı 27 yıldır elinde tutan CHP'den devralan Demokrat Parti dönemi kültür politikalarında, herhangi yeni bir yaklaşım olduğunu söylemek zordur. Bu dönemde genel olarak maneviyatın üstün tutulacağı söylemi ile Atatürk ve özellikle İnönü döneminin ağır eleştirisi yapılmıştır. Daha çok eskiye dönüş yönünde Atatürk ve İnönü dönemi kurumları kapatılırken, tarih alanında çok köklü bir değişimin yaşandığını söylemek zordur. Türk Tarih tezinin çok değiştirilmeden kabul edildiği bu dönemde, Avrupa merkezli tarihten, Anadolu ve Akdeniz merkezli anlayış benimsenmiştir. Ayrıca, ihmal edildiği düşünülen Osmanlı ve İslam Tarihi araştırmalarının ve eserlerin sayısının arttığı görülmüştür. Cumhuriyet Tarihi alanı ise daha önceki çalışmalara çok benzemekle birlikte iktidar- muhalefet çekişmesinden nasibini alıp, İnönü'nün tarih kitaplarında azaltılması ve Demokrat Parti döneminin övülmesi biçiminde olmuştur yorumu yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKÇURA, Yusuf, "Birinci Türk Tarih Kongresi", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi –Dün, Bugün, Yarın-**, S. 11, İstanbul Ocak 1986.

AKDAĞ, Havva, **Tek Parti ve Demokrat Parti Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2005.

AKPINAR, Murat, **İttihat Terakki Dönemi Tarih Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (1908–1914)**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2003.

AKŞİT, Niyazi - Oktay Emin, **Tarih-Lise I**, İstanbul 1959.

AKYÜZ, Yahya **Türk Eğitim Tarihi (1993'e kadar)**, İst. 1994.

ALPUGAN, Betül Başaran " Geç Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarih Yazıcılığı ve Tarih Kitapları, **Osmanlı**, C.8, Ankara, 1999.

- ARIKAN, Zeki, “Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi”, **Tarih ve Sosyoloji Semineri**, (28–29 Mayıs 1990), İstanbul, 1991.
- ARIKAN, Zeki, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Tarihçilik”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C.5.
- ATA, Bahri, “John Dewey ve Türkiye’de İlköğretim’de Tarih Öğretimi (1923–1930), **Atatürk’ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi, İzmit 1998.
- ATABİNEN, Saffet, “Türklerin Avrupalılarla Müşterek Troya Menşeleri Meselesi Üzerine Araştırma, **III. TTK Sunulan Bildiriler** Ankara, 1943.
- ATSIZ, Bedriye- Oran, Hilmi, **Tarih I,(ilkçağ)**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1960.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, **Türk Tarihinde Meseleler**, Ankara, 1966.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C.II, 7. Baskı, Remzi Kitapevi, byy, 2000.
- AYKUT, Şeref, **Kamalizm (C.H. Partisi Programının İzahı)**, İstanbul, 1936.
- BAYMUR, A.Fuat **Tarih Öğretimi**, Ankara 1964.
- BEHAR, Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih**, İstanbul, 1992.
- BERKTAY, Halil **Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü**, İstanbul, 1983.
- Bilgin, Nuri, **Kolektif Kimlik**, İstanbul, 1995.
- BOZTEMUR, Recep, “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Araştırmaları”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü- Atatürk Dönemi (1920–1938)**, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, 2009.
- BRAUDEL, Fernand, “Tarih ve Toplumsal Bilimler” Çev. Deniz Erksan, **Tarih ve Tarihçi, Annales Okulu İzinde**, s. 69–96, İst. 1985.
- COPEAUX, Etienne, Türk **Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine**, Çev. Ali Berktaş, İstanbul, 1998.
- ÇAMBEL, Hasan Cemil Atatürk ve Tarih”, **Bellekten**, C.III, S.10, TTK Bas. Ankara, 1994.
- ÇAYCI, Abdurrahman “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Atatürk İnkılâpları İçindeki Yeri ve Önemi” **Türkiye Cumhuriyetini Laikleşmesinde 3 Mart 1924 Tarih Kanunlarının Önemi**, Atatürk Araştırma Merkezi, 1995.
- DÖNMEZER, Sulhi, **Milli Kültür**, Ankara, 1983.
- Dördüncü Maarif Şurası**, İstanbul, 1949.
- ERGİN, Osman Nuri, **Türkiye Maarif Tarihi**, C.IV, İstanbul, 1977.
- EROĞUL, Cem **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İstanbul, 2003.
- FEBVRE, Lucien, “Başka Bir Tarihe Doğru”, Çev. İlhan Selimoğlu- Ali Boratav, **Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde**, S. 50–68, İst. 1985.
- FEYZİOĞLU, Turhan, “Atatürk ve Tarih”, **Atatürk Haftası Armağanı**, Ank. 1986.
- GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Milli Eğitim Bas. İst. 1974.

- GÖLEN, Zafer, “Atatürk’ün Tarih Anlayışı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 52, C.XVIII, 2002.
- GÜNALTAY, Şemsettin, “Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatlarmın Mahiyeti ve Tez’in Kat’i Zaferi”, **Bellekten**, C.2, S.7-8.
- İNAN, Afet, “Türk Tarih Kurumu’nun Kuruluşu’na Dair”, **Bellekten**, C.XI, Sayı 42, Nisan 1947.
- İNAN, Afet, **Gazi M. Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ank. 1953.
- İNÖNÜ, İsmet, **Türk Tarih Kurumu**, TTK Basımevi, Ankara, 1970.
- KAHYA, Esin “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih kurumu”,**Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü(1920–1938)**,, C.II, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2009.
- KARACASU, Barış, “Mavi Kemalizm Türk Hümanizmi ve Anadoluculuk”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm**, İstanbul, 2001.
- KARAL, Enver Ziya, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918–1953)**, İstanbul, 1958.
- KİLİ, Suna, **Türk Devrim Tarihi**, İst, 2005.
- KODAMAN, Bayram **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 1988.
- KÖKEN, Nevzat, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923–1960)**, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Isparta, 2002.
- OKTAY, Emin – Akşit, Niyazi, **Tarih I**, İstanbul, 1947.
- ORAL, Mustafa **İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2002.
- ÖZER, Sevcihan,“ Atatürk ve Türk Tarihi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 44, C.XV, 1999.
- ÖZTÜRK, Adil Adnan **Türkiye’de Millî Eğitimdeki Gelişmeler(1950–1960)** Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi İzmir, 1997.
- Resmi Gazete**, 22 Nisan 1942.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut, “Atatürk ve Tarih.”, **Tarih ve Toplum**, Sayı 11, Kasım 1984,1 s.12-14.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, 1958.
- ŞEKER, Kadir, **İnönü Dönemi Kültür Hayatı, (1938–1950)**, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2000.
- ŞENYÜREK, Süleyman, “En Eski Anadolu Halkının Kroniyolojik Tetkiki “ **III. TTK Sunulan Tebliğ**, Ankara, 1943.
- Tahsin Banguoğlu’nun “IV Tarih Kongresi’ndeki Açış Nutku”, **Ayın Tarihi**, 1–30 Kasım 1948, S.180.
- TBMM Zabıt Ceridesi**, C. 24, Devre: 6, 15.4.1942, 152–154.
- TİMUR, Taner “ Osmanlı Mirası”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, İstanbul, 1990.

TORUN, Esmâ, **II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimlere Yol Açan İç ve Dış Etkenler**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2002.

TUNÇAY, Mete İlk ve Ortaöğretimde Tarih” **Felsefe Kurumu Seminerleri**, Ankara 1977.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre: 6, 13.IV.1942, 1.

UZUN, Hakan “Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik”, **Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, (KEFAD), c.7, Sayı.1, (2006).

ÜNDER, Hasan, **Kemalizm’in Işığında Atatürk Döneminde (1923–1936)Eğitsel Değerler**, Doktora Tezi, Ankara, 1998.

YILDIZ, Hakkı Dursun “ Türk Tarihi ve Liselerimizde Tarih Öğretimi”, **Türk Kültürü**, S.18, Nisan 1964.